

عنوان مقاله

بررسی شاخصه‌های جوامع رشد نیافته و راه‌های دستیابی به رشد جوامع (مطالعه موردی سوره نوح علیه السلام)

نویسندگان سمیه افشار

مقدمه

جامعه انسانی ضرورتی بدیهی برای انسان است، چرا که انسان در اجتماع زندگی می‌کند و هر عملی که از خود بروز می‌دهد در بستر اجتماع اتفاق می‌افتد، از دیگران تاثیر می‌پذیرد و تاثیر می‌گذارد و بسیاری از صفات او در مواجهه با دیگران تحقق می‌یابد. انسان برای رسیدن به غایت و هدف زندگی خود ناگزیر به در نظر گرفتن روابط و ساختارهای اجتماعی است؛ لذا توجه و مطالعه تک ساحتی انسان فارغ از نظام اجتماعی و تغییرات آن امری غیر منطقی به نظر می‌رسد. از سویی دیگر تغییرات جسمی و روحی انسان بیانگر حرکت او به سمت اهداف و غایت‌های در نظر گرفته شده است.

جامعه نیز متشکل از انسان‌ها مانند یک کودک، روزی زاده شده و سعی می‌کند هر روز به سمت رشد و توسعه قدم بردارد؛ و همچنین مانند یک انسان روزی مراحل تکوین خلقی خود را سپری کرده، از بین می‌رود. به منطبق عقل و روایت تاریخ، نوعاً طول عمر جوامع از طول عمر انسان بیشتر است. گاهی تولد جوامع جدید و از بین رفتن جوامع قدیم با تغییر قریه‌ها و بلدها مقارن است و گاهی مرگ و تولد جوامع بدون تغییر مکان و تنها با تغییر در سبک زندگی و خصوصیات مردم اتفاق می‌افتد. در واقع می‌توان گفت جوامع نیز مانند انسان‌ها دارای رشد و بلوغ هستند. رشد طبیعی هر جامعه با توسعه امکانات مادی (مال) و افزایش عده (نفر) همراه است و به بلوغ رسیدن یک جامعه به معنی رسیدن به حدی از توانمندی است که از آن جامعه انتظار می‌رود. بنابراین جوامع بشری در طول حیات خود مانند انسان دارای دوره‌های مختلف بلوغ هستند که هر دوره دارای مراحل از رشد است.

از آنجا که جامعه متشکل از مجموعه‌ای از انسان‌ها با اعتقادات و رویه‌های مختلفی است که بعضاً همگی دارای مشترکات خاصی هستند و این مشترکات و حرکت‌های جمعی آنان را به سمت و سویی سوق می‌دهد، می‌توان گفت با در نظر گرفتن برآیند حرکت‌های اجتماعی افراد و توانمند شدن آنها، فضای کلی جامعه به سمت پیشرفت سوق پیدا می‌کند. در صورت رسیدن یک جامعه به بلوغ خود، افراد این جامعه هم قصد، همراه و هم‌قیام خواهند شد. «برآیند اقتضانات و توان‌های بالفعل و بالقوه در یک جامعه، سر آغاز سیر و حرکت یک جامعه به سمت بلوغ و خروج از طفولیت خود می‌باشد. به این ترتیب یک جامعه با مجموعه توان‌های بالفعل و بالقوه خویش همچون پیکری واحد و به مثابه انسانی رو به رشد دارای تشخیصی می‌گردد. برآیند فعالیت‌ها و روابط افراد یک جامعه نشان‌دهنده وضعیت رشدی آن جامعه است.» (اخوت: بررسی فرآیند رشد: ص ۱۹۹) بنابراین چون انسان دارای دوره‌های بلوغ و رشد متفاوتی است، جامعه نیز متناسب با توانمندی‌های برآیند افراد جامعه دارای دوره‌های بلوغ و رشدی است که قابل احصاء و دسته‌بندی است. هر یک از دوره‌های بلوغ در جوامع مانند دوره‌های بلوغ در انسان، با معیارها و ضوابطی شناسایی می‌شود و عدم گذراندن هر یک از مراحل رشد به منزله نرسیدن به بلوغ آن دوره به شمار می‌رود؛ لذا شناسایی نشانه‌ها و علم به آنها در شناخت بلوغ و مرحله رشد جوامع ضروری است. البته باید در نظر داشت در صورتیکه برآیند تغییرات و روابط اجتماعی مردم یک جامعه متناسب با توان‌های بالقوه و بالفعل آنها نباشد آن جامعه رو به زوال رفته و هلاک خواهد شد. نمونه‌های بسیاری از این جوامع در تاریخ می‌تواند شاهدی بر این مدعا باشد.

با توجه به مطالب فوق می‌توان گفت جوامع انسانی در عین تفاوت‌هایشان و تنوع در سبک زندگی و حرکت‌ها و روابط پیچیده اجتماعی، یا در حال رشد و طی کردن بلوغ اجتماعی خویشند و یا در حال زوال و هلاکت. بنابراین اگر مردم یک جامعه از نیروها و توان‌های خود در راستای رسیدن به کمال و رشد خود و جامعه بهره نگیرند پایه‌های زوال آن جامعه را رقم خواهند زد. از آنجا که قرآن کریم به عنوان کتاب زندگی که دارای قابلیت «تَبَيَّنًا لِّكُلِّ شَيْءٍ» بوده و می‌توان از این کتاب زندگی در تمام زمان‌ها و مکان‌ها بهره برد، لذا باید یاد آور شد این کتاب بیان‌کننده حقایقی است که انسان با مراجعه به آن می‌تواند سطوح زندگی خود را ارتقا داده و به کمال انسانی دست یابد. در این مقاله درصدد هستیم با مطالعه موردی سوره نوح علیه السلام به بررسی شاخصه‌های جوامع رشد نیافته و روبه زوال پرداخته و راه‌های دستیابی به رشد اجتماعی جوامع را مبتنی بر این سوره بیان نماییم.

روش

در این پژوهش مراحل زیر جهت نیل به اهداف یاد شده در نظر گرفته می‌شود.

1. مطالعه سوره
2. دسته بندی ترتیبی آیات سوره
3. موضوع بندی ترتیبی آیات
4. موضوع بندی بر اساس جریان شناسی سوره
5. یافتن غرض سوره
6. یافتن غرر آیات

سپس با در نظر گرفتن آیات مربوط به حقایق و رخدادهای و ارائه طبقه بندی سوره بر اساس دو وضعیت مطلوب و نامطلوب برای انسان و شرح و تفصیل کلید واژه‌های مرتبط به هر دسته سعی داریم به تاثیر این دو وضعیت در زندگی انسان رسیده و جمع بندی نکات و یافته‌های تحقیق را بیان نماییم.

بنا بر آنچه توضیح داده شد ضروری است برای فهم و ارتباط دهی وضعیت مطلوب و نامطلوب به بررسی و تفصیل واژگانی حقایق و رخدادهای که پل ارتباطی وضعیت مطلوب و نامطلوب است پرداخته و با مدد گرفتن از روش تدبر کلمه‌ای مراحل زیر را مد نظر قرار دهیم.

1. انتخاب واژگان کلیدی هر دسته
2. تعریف کلمات مورد نظر و بسط مفهومی آنها
3. یافتن وجوه ارتباطی کلمات یاد شده با یکدیگر
4. مرتبط ساختن این واژگان با دو وضعیت مطلوب و نامطلوب.

آموزش روش‌های تدبر در قرآن جلد ۳

یافته‌ها و نتایج

تلاش اصلی این مقاله، بررسی شاخصه‌های جوامع رشد نیافته و راه‌های دستیابی به رشد است. در این مقاله با توجه به این نکته مهم که حضرت نوح علیه السلام از پیامبران امم ابتدایی انسان‌ها بوده‌اند، از ویژگی‌هایی که در قرآن برای قوم ایشان گفته است در جهت شاخصه‌های بدوی بودن و رشد نیافتگی یک جامعه استفاده شده است. لذا با مطالعه سوره مبارکه حضرت نوح علیه السلام و بررسی دو وضعیت مطلوب و نامطلوب و تاثیر ابعاد طبیعی بر هر یک از این دو وضعیت شاخصه‌های رو به زوال جوامع استخراج گردید. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که طبع اجتماعی انسان اگر با هدایت الهی آموزش نیبند به سمت هلاکت سوق یافته و از سعادت دنیا و آخرت فاصله می‌گیرد. به عبارت دیگر اگر جوامع در وضعیت طبیعت‌گونه خود متوقف گردند مشمول قانون هلاکت شده و به اضمحلال ابدی کشیده خواهند شد. روش مطالعه سوره نوح بر اساس تلفیقی از روش تدبر کلمه‌ای و تدبر سوره‌ای است.

بحث و نتیجه گیری

مطالعات این مقاله حاکی از آن است که شاخصه‌های رشد زمانمند و مکانمند نبوده و در میان تمام جوامع یکسان است.

لذا بر این مبنا و بر اساس بررسی‌ها و مطالعات انجام شده مبتنی بر آیات سوره مبارکه نوح علیه السلام، برخی از شاخصه‌های اولیه جهت شناسایی جوامع رو به زوال را ارائه نموده و در ادامه به برخی از مصادیق آن شاخصه‌ها اشاره شده است. همچنین با ارائه فرم پرسشنامه پیشنهادی جهت بررسی سنجه‌ها برخی از شاخصه‌های کیفی و کمی معرفی شده است. رئوس معیارها به این شرح می‌باشد:

1. واکنش نسبت به هشدارهای معقول
2. واکنش نسبت به شأن ربوبی خداوند و امید به وقار خدا
3. واکنش نسبت به اتمام وقت و اجل
4. واکنش نسبت به ادامه مطلوب یک جریان تکوینی مانند داشتن نسل پویا و سالم

منابع

قرآن الکریم

اخوت، احمد رضا (۱۳۹۲)، **روش‌های تدبر در قرآن**، جلد سوم، روش تدبر کلمه‌ای، تهران، قرآن و اهل بیت نبوت

اخوت، احمد رضا (۱۳۹۲)، **روش‌های تدبر در قرآن**، جلد چهارم، روش تدبر سوره‌ای، تهران، قرآن و اهل بیت نبوت

طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۷۴) **المیزان فی تفسیر القرآن**، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، جامعه مدرسین قم.

مصطفوی، حسن (۱۳۷۱) **التحقیق فی القرآن الکریم**، تهران، موسسه طبع و نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

